

**Мирослав Небелюк: „Під чужими прапорами”
Париж, 1951, 206 стр., видання “Українського Слова”**

Книжка ставить своїм завданням насвітлити боротьбу українців в рядах французької армії. В дальшому її мета допомогти справі українсько-французького зближення. Пишучи під тим аспектом, автор подекуди старається „підретушовувати” не надто „галаyntну” поведінку французів (маємо на думці ставлення французьких властей до українських куренів після советських інтервенцій щодо репатріації; воно дуже нагадує істину: „Мурин зробив своє, мурин може відійти ..”). Зрозуміле таке підретушовування було б у французько-мовному виданні такої історії, але мало зрозуміле у виданні для української публіки, ну, і для ...історії.

Книжка дає матеріал про еміграційне культурно-організаційне життя українців у Франції в період поміж двома світовими війнами, далі ж про участь українців у французькому війську та русі спротиву в часі 2-ої світової війни.

Напочатку книжки на кількох сторінках автор зreferував на підставі відповідної розвідки І. Борщака діяльність у Франції у ХУШ сторіччі ген. пор. Григорія Орлика і його службу у французькій армії. Цим автор зв'язує в історичній перспективі давню українсько-французьку дружбу з теперішньою.

Розділ „Під прапори Франції!” розповідає про участь українців у французькій армії (у Чужинецькій Легії) у німецько-французькій війні 1939—40 рр.

Польська військова місія у Франції намагалася силою із французькою поміччю” змобілізувати українців своїх громадян до польської армії. Українці, щоб заманіфестувати, що поляки є окупантами українських земель, протестують проти того і воліють йти до французької Чужинецької Легії. У ви-сліді довготривалих заходів українці таки домоглися того, що польські вербункові станиці не сміли займати тих українців, що бажали служити в Чужинецькій Легії.

На жаль, автор надто подрібно вдаючися в історію „Укр. Народнього Союзу”, чомусь не спиняється в книжці ближче ні над справою числа українців у Чужинецькій Легії (у друкованих попередньо в паризькому „Укр. Слові” фейлетонах, що попередили цю книжку, подано бодай їх число на 5000 бійців), ні над вербунковою акцією ген. Шаповала до польської армії.

Вже цікавіше написаний розділ: „Щоденник Легіонера”. Автор цього розділу — Іван Курок — український робітник доволі цікаво подає свої пригоди в часі польської вербункової акції. З цього розділу ми маємо вже повну уяву, як українці мусіли тікати від польських ноборових комісій, як виглядало життя в Чужинецькій Легії; розділ дав багато картин з воєнного хаосу і побуту у Франції. (Щодо мотивів служби в Легії пор.: „Італієць пішов до Легії, бо хотів натуралізації, німець, щоб не сидіти в концтаборі, а я українець, щоб не йти служити до ворожої нам польської армії”).

Найцікавішою частиною книжки є зreferована на 90-ох сторінках участь українських військових частин у французькому резистансі ФФІ, а головно Куреня ім. Івана Богуна. Ось короткий зміст — історія Куреня: як подає автор, Курінь змобілізували німці в лютому 1944 р. з українських

робітників в Східній Пруссії. Після шостимісячного вишколу Курінь перекинено в складі 30-ї дивізії зброї СС що складалася з українців, росіян і козаків, до Франції. Зараз після переїзду кордону (18. 8. 1944) українці з Куреня стають в обороні кількох цивільних французів, що їх німці хотіли розстріляти. З ініціативи українських старшин майора Глоби. сот. Джуса, сот. Зінчука і пор. Возняка, Курінь зв'язується із поручником ФФІ Д. Сімоном і плянує перехід до французької партизанки. Курінь складався з 820 українців і 272 німців. "Командування паралельне — окремо німецьке, окремо українське. Німці кидають Куренем на всі боки і це утруднює його перехід в підпілля. Врешті Курінь квартирує в селі Френ-Сент-Мамес (департамент Везуль, північно-східньої Франції). Німці довідуються, що до французів перейшов інший український курінь — майора Негребецького і через поведінку українських старшин набрали підозріння, що те саме готується і в цьому Курені. Вони перекидають Курінь до міста, але по дорозі коло села Нуадан-ле-Ферру українські вояки розправляються з німцями і відходять в ліс (27. 8. 19-14). Зчерги йде опис дальшої діяльності Куреня, визволення Франції. Курінь згодом бореться в рядах Чужинецької Легії, але, як пише автор, на гостру вимогу советської амбасаді його розв'язують і частина вояків переходить до цивільної праці, а частина, щоб охоронитися перед советськими людоловками, записується до Чужинецької Легії і ще й досі в Індокитаї, або в Північній Африці „проливає кров за Францію”.

Найбільш очайдушний і найбільш цікавий з військового боку вже згадуваний нами бій біля села Нуадан ле-Ферру. Історія Куреня від переходу на територію Франції до часу визволення написано живо й цікаво. Описи боїв дещо недомагають під військовим оглядом, але це надолужують цифрові дані і бездоганно зроблені шкіци. Треба признати, що командування Куреня працювало добре, бої були пляновані й проведені з військового погляду блискуче. Навіть і тоді, коли ліс, в якому квартирував Курінь, був щільно оточений переважаючими силами ворога, командування Куреня мало в своїх руках повну ініціативу і, використовуючи перегруповування німців для зведення бою на цьому відтинку, зручно виманевровувало з оточення почерез необставлений відтинок. Втрати Куреня завжди були дуже малі з порівняннi з втратами ворога. Це вказує на добре командування і на добрий військовий вишкіл та бойову заправу вояцтва.

Курінь квартирував по більших лісових масивах укріпленим табором і звідти висилав сотню, або й дві на засідки, або на намічені командою ФФІ ліквідації ворожих пунктів. Зв'язок з французьким командуванням втримувало почерез зв'язкового старшину капітана Д. Сімона. З наближенням альянтського фронту американці скинули парашутом одного полковника і лейтенанта Кузьмука (з походження українця), що мали керувати дальшою діяльністю Куреня вже в пляні фронтових операцій. Варт підмітити, що німці для боротьби з українським куренем кидали російські й козацькі частини.

Подібна історія другого куреня ім. Т. Шевченка, що перейшов до французьких ФФІ в департаменті Ду (Doubs), під командуванням сот. Негребецького, хор. Білика і хор. Федорова, яку автор подає лише схематично. Історія ТОГО куреня, як пише автор, більш „бойова й трагічна”. Його стрінула така сама доля: „французьке вище командування оцінило як слід його бойову якість і ... на категоричну вимогу советської амбасаді мусіли французи його ..розв'язати” 21 жовтня 1944 р. і „більшість” (вояків Куреня—Е.П.) мусіла шукати захисту у французькій Чужинецькій Легії, в складі

якої виїхала до Північної Африки і Індокитаю, де й досі українські вояки проливають свою кров за Францію".

Є ще подана загальна характеристика діяльності українського партизанського відділу під командуванням пор Круковського. В цьому часі німці перекинули на вишкіл до Франції три курені Української Дивізії „Галичина” (Тарб у Піренях). Круковський, що спочатку війни був в Чужинецькій Легії, враз з іншими українськими вояками нав'язує зв'язок з французьким підпіллям. Це викрили німці, підозрілих арештували і хотіли вивезти до Німеччини. Та під час паніки в часі бомблення залізниці арештовані в липні 1944 біля Тур тікають зі зброєю в підпілля, підпорядковуються ФФІ і їх згодом включають в склад Чужинецької Легії.

В книжці, як ми вже довідуємось від учасників, невірно подано історію організації Куреня ім. І. Богуна . Курінь був зорганізований на багато скоріше з військовополонених червоноармійців і української молоді з Волині він вже брав участь в боях із советськими партизанами на Білорусі і на східньому фронті. Фронт наближався до українських земель і німці боялись, щоб він не перейшов на сторону УПА, то його перекинули до Франції. Думаємо, що правди нема чого соромитися, зрештою вже тепер на Заході німецька практика в таборах полонених, чи німецькі мобілізації, добре відомі та й українці цього куреня найкраще засвідчили про себе своєю участю в визвольній боротьбі у Франції.

Також неясно з'ясована паралельність українського й німецького складу Куреня; зі змісту виходить, що воякам наказували українські старшини, а важливіші накази і нагляд за виконанням наказів виконувало німецьке командування. Було б цікаво знати, як виглядала організація таких чужинецьких частин.

Дуже прикро вражає також тенденція автора. Автор пише, що французьке вище командування належно оцінювало заслуга цих куренів. Тим часом довідуємося з переповідженої історії, що властиво французький уряд поступив негідно, бо зараз після визволення їх порозв'язував і воякам навіть не дав охорони перед советськими людоловками. Думаємо, і що французи вже почішають розуміти свої помилки, бо „медові” часи співпраці зі Сталіном помалу проминають. Думаємо також, що українські вояки перейшли на сторону французького резистансу з моральних мотивів, щоб боротися за визволення так само, як і українського, поневоленого французького народу, а не щоб боротися „за Францію” взагалі, от хоча б за поневолення індокитайців. Туди, як і в німецькі частини, загнали українських вояків — людоловки.

Ледве чи вказане воно в того роду книжці вміщувати ще на 60-ти сторінках історію УНС у Франції. Цю тему УНС повинен опрацювати радше в своєму альманахові. Книжка багато ілюстрована знімками українців у Чужинецькій Легії та груповими знімками різних клітин УНС і двох основоположників організації—інж. М. Сціборського і ген. хор. М. Капустяньського в його військовій уніформі.

Є. П.

Do zbroy, r. 4, vup. 13 (26), lyst, 1951.